

Н.С. Абашина

V ІСТОРИКО-АРХЕОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ ПАМ'ЯТІ М.І. ТРОЇЦЬКОГО «ВЕРХНЄ ПОДОННЯ. ПРИРОДА. АРХЕОЛОГІЯ. ІСТОРІЯ»

(Тула, Куликове поле, 2—4 листопада 2006 р.)

Російський державний військово-історичний та природничий музей-заповідник «Куликове поле» та Тульський державний педагогічний університет ім. Л.М. Толстого виступили організаторами V Історико-археологічних читань пам'яті М.І. Троїцького «Верхнє Подоння. Природа. Археологія. Історія». Читання було присвячено 10-річчю Державного музею-заповідника «Куликове поле» та 155-річчю від дня народження М.І. Троїцького — історика, краєзнавця, першого дослідника Куликова поля.

Праця М.І. Троїцького «Берега реки Непрядва в историко-археологическом отношении» (Тула, 1887), що містить інформацію про стародавні кургани та городища, привернула увагу науковців до старожитностей регіону. Подальші дослідження і насамперед розкопки, проведені у другій половині ХХ ст. під керівництвом фахівців Державного історичного музею Б.А. Фоломєєва, М.І. Гоняного та А.К. Зайцева, дали змогу суттєво збільшити джерелознавчу базу для вивчення битви 1380 р. та зробили регіон одним із найбільш репрезентативних за ступенем дослідженості сільських місцевостей у слов'яно-руській археології. Розгортанню та координації цих досліджень сприяє діяльність Державного музею-заповідника «Куликове поле».

У V Історико-археологічних читаннях взяли участь представники 44 установ науки і культури Російської Федерації, Польщі, Білорусі, України та Міжнародний фонд збереження біорозмаїття «Фора». До складу української делегації увійшли Б.В. Магомедов, Н.С. Абашина, Ю.Ю. Башкатов (Інститут археології НАН України), С.В. Діденко (Національний музей історії України), К.В. Мизгін (Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна).

Загалом під час конференції заслухано понад 70 доповідей і повідомлень, які супроводжувалися жвавим обговоренням. Археологічну проблематику було зосереджено на двох секціях: «Вер-

хнє Подоння в системі етнокультурних контактів у добу римських впливів» та «Археологія Верхнього Подоння і суміжних територій». У роботі ще двох секцій — «Історія та етнографія Верхнього Подоння і суміжних територій» і «Природа Верхнього Подоння та суміжних територій» — взяли участь історики, етнографи, краєзнавці та представники природничих наук.

Українська делегація взяла участь у роботі секції «Верхнє Подоння в системі етнокультурних контактів у добу римських впливів». Загалом на секції заслухано і обговорено 20 доповідей і повідомлень. Крім того, у форматі стендових було представлено такі доповіді: **М.В. Любичев** (ХНУ) «Про етнокультурні процеси в зоні дніпро-донецького лісостепу у пізньоримський час», **М.В. Лопатін** (ІА РАН) «Ранньослов'янські культури Верхнього Подніпров'я і Північного Заходу Росії», **В.Є. Родинкова** (ІА РАН) «Система жіночого убору Середнього Подніпров'я III—VII ст.», **Б.В. Магомедов** «Ім-порт пізньоримських амфор у барбарикумі Східної Європи», **А.В. Мастикова** (ІА РАН) «Середземноморський жіночий костюм із фібулами-брошками на Північному Кавказі у V—VI ст.».

Доповіді на секції демонстрували кілька напрямів досліджень. Передусім це вивчення історико-культурних процесів у Східній і Південно-Східній Європі у першій половині I тис. н. е. Проблема взаємозв'язків населення лісової і лісостепової зон Верхнього Подоння у другій чверті присвячено доповіді **Г.Л. Змцова** (Липецький педагогічний університет) «Матеріали культур лісової смуги на верхньодонському поселенні й могильнику другої чверті I тис. н. е. Мухіне-2» та **Д.В. Акімова** (Воронезький університет) «До проблеми взаємовідносин населення лісової і лісостепової зон Верхнього Подоння у другій чверті — середині I тис. н. е.».

А.М. Обломський (ІА РАН) у доповіді «Про можливі причини загибелі пам'яток типу Ка-

ширки-Седелок на верхньому Дону», зіставивши свідчення писемних джерел із археологічними матеріалами, запропонував гіпотезу, згідно з якою ці пам'ятки загинули внаслідок рейдів дружин Германаріха тилами венедів.

О.В. Шаров у доповіді «Про балтські головні убори в Криму римської доби» розглянув деякі категорії речей із могильника Чатир-Даг. На думку дослідника, ці речі мають балтське походження і свідчать про присутність балтів серед готського населення, яке мешкало у Криму.

М.О. Кренке (ІА РАН) у доповіді «Особливості культури населення басейну Москвирики у перші століття н. е.» навів аргументи на користь того, що на верхівці ієрархії поселень були не городища дякового типу, а «селітебно-господарчі комплекси».

Дві доповіді було присвячено етнокультурним процесам на території Білоруського Полісся. **В.С. Вяргей** (Інститут історії НАН Білорусі) у доповіді «Білоруське Полісся на початку доби Великого переселення народів» продемонструвала нові матеріали низки поселень гунського часу, особливістю яких є ліпний посуд, насамперед горщики, подібні за формами до посуду празько-корчацької культури. Хоча ці матеріали мають велике значення для дослідження процесу формування празько-корчацьких старожитностей, на жаль, на розкопки цих пам'яток широкою площею розраховувати не доводиться. **В.Г. Белявцев** (Інститут історії НАН Білорусі) у доповіді «Вельбарська культура і населення традицій лісової зони у Білорусі — питання взаємовідносин» проаналізував матеріали другої чверті I тис. н. е.

Другим напрямом досліджень були проблеми хронології пам'яток римського періоду та доби Великого переселення народів, зокрема аналіз деяких категорій знахідок як можливих хронологічних індикаторів.

Це доповіді **О.М. Воронцова** (Державний музей-заповідник «Куликове поле») «Періодизація і хронологія пам'яток Оксько-Донського вододілу римського часу і початку доби Великого переселення народів», **К.В. Мизгіна** «Нумізматичні дані про час появи черняхівської культури на вододілі Дніпра і Дона», **С.В. Ді-**

денка «Хронологія варіантів амфор типу Шелов F», **І.О. Гавригучіна** (ІА РАН) «Фібули Оксько-Донського вододілу. Двочленні прогнуті підв'язні та із суцільним приймачем», **І.Р. Ахмедова** (ДІМ) «Окські фібули з кнопкою».

Низку доповідей було присвячено аналізу окремих типів пам'яток та категорій речей: **Д.В. Акимов** і **І.Є. Бирюков** (Державна дирекція з охорони культурної спадщини Липецької обл.) «Оборонні укріплення городищ гунського часу на верхньому Дону», **О.О. Радюш** (ІА РАН) «Нові пам'ятки III—V ст. н. е. в Курчатовському районі Курської області», **Ю.Ю. Башкатов** «Типологія жител I—V ст. зарубинецької лінії розвитку», **Г.О. Массалітіна** (Національний парк «Угра») «Провідний тип мощинської кераміки у межах Калузької течії Оки», **С.В. Воронятов** (Санкт-Петербурзький університет) «Лощена кераміка Почепського селища». Дослідження серії намистин із поліхромним декором із могильників пізньоримського часу Оксько-Сурського межиріччя дали змогу **О.С. Румянцевій** (ІА РАН) зробити висновок, що ці імпортовані вироби надходили і в готовому вигляді, і як напівфабрикати. **О.О. Щеглова** (ІМК РАН) повідомила, що рало з Токарівського торфовища на підставі дендрохронологічного аналізу датовано III—V ст. н. е.

В останній день V Історико-археологічних читань було організовано автобусну екскурсію на Куликове поле. Учасники форуму ознайомилися з експозиціями Державного музею-заповідника «Куликове поле» у Єпифані, Монастирщині, на Красному пагорбі. До того ж всі бажаючі мали змогу оглянути унікальну експозицію Тульського музею зброї та відвідати Тульський кремль і Музей самоварів.

Українська делегація щиро вдячна організаторам V Історико-археологічних читань. Різноманітність тематики доповідей, гарячі дискусії, товариська атмосфера — все це залишиться в нашій пам'яті. Систематичне проведення таких форумів необхідне для обміну науковою інформацією, обговорення дискусійних проблем. Матеріали читань буде опубліковано, і всі бажаючі матимуть змогу детальніше ознайомитися з результатами досліджень, які обговорювалися в Тулі.